

ป่าเวณิปีใหม่เมือง

(สงกรานต์ล้านนาไทยต้นกำเนิดสงกรานต์ของไทย)

พระสถิตคุณ ธรรมโฆสโก (สักคมนตรี)*

เดือนเจ็ดเหนือนั้น	ปันได้สะหรง	ดำหัวอาบองค์	พระสงฆ์เณรเจ้า
ที่สิบสามปาน	สังขารลวงเข้า	สิบสี่วันเนา	ฮีตนี้
วันที่สิบห้า	พญาวันจี่	ปีใหม่เมืองนี้	เมืงมา
ปะแปงหดน้ำ	เดือนก้าไห้วสา	ดำหัวปู่จา	ปากันม่วนเหล่าน
			ปากันม่วนเหล่านฯ

ความเป็นมาและความสำคัญ

เพลงแอ่วปีใหม่เมือง และเพลงดำหัวปีใหม่ดังแว่วมาแล้ว เป็นสัญญาณบอกถึงว่า ใกล้เทศกาลเถลิงศกวันสงกรานต์ หรือ “ป่าเวณิปีใหม่เมือง” ปีพุทธศักราช ๒๕๕๘ ในรัชสมัยพระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าโสมสวลี พระวรราชทินนามเดิมว่า พระวรราชสุดาฯ สยามมกุฎราชกุมารี แห่งวัดพระธาตุสุเทพ ต.สุเทพ อ.เมือง จ.เชียงใหม่ เป็นพระธาตุประจำคนเกิดปีตัวเป้งเม็ด ใส หรือปีมะแมของนักษัตรไทยภาคกลาง มีการเล่นน้ำสงกรานต์มาเป็นระยะ ๆ พอดับบรรเทาความร้อนกันอย่างทั่วหน้า ต่างพากันรดน้ำดำหัว ทั้งพระสงฆ์สามเณร ผู้ใหญ่ที่เคารพนับถือ ตลอดจนพ่อแม่พี่น้อง บุคคลที่เคารพรักกันอย่างสนุกสนาน ตั้งแต่ต้นเดือนเมษายน ในแต่ละปี

ในปีนี้ก็เช่นเดียวกัน โดยเฉพาะทางภาคเหนือ หรือล้านนาไทย มีเอกลักษณ์ทางศิลปวัฒนธรรมไม่ซ้ำแบบภาคอื่น และอาจจะเป็นต้นกำเนิดของทุก ๆ ภาคในประเทศไทยก็ได้ คนรุ่นใหม่อาจจะนึกไม่ถึงเลยว่าประเพณีสงกรานต์ เป็นวันส่งท้ายปีเก่าต้อนรับปีใหม่ไทยแต่โบราณ ตั้งแต่ขึ้น ๑ ค่ำ เดือน ๕ ของทุกปี

ความสำคัญของปีใหม่เมืองที่มีต่อคนเมือง กล่าวไว้ในหนังสือองค์ความรู้ประเพณีปีใหม่เมือง (๒๕๕๙) โดยโรงเรียนสืบสานภูมิปัญญาล้านนา ดังนี้

๑. เป็นการเปลี่ยนปี คนเมืองจะนับปีตามปีใหม่เมือง พอถึงปีใหม่จะกลายเป็นอีกปีหนึ่งไม่ใช่ปีเดิมอายุของเราจะเพิ่มขึ้นอีกปี

๒. เป็นการเตือนตน และสำรวจตรวจสอบตนเอง สืบเนื่องจากข้อหนึ่ง การเปลี่ยนปีทำให้อายุเพิ่มขึ้น การที่อายุเพิ่มขึ้นจะเป็นการย้ำเตือนให้คนเมืองรู้ถึงการเปลี่ยนแปลงของวัน วัย และสังขาร

* คณะมนุษยศาสตร์ สาขาวิชาภาษาไทย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

นั่นคือ อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา

๓. เป็นการชำระสะสางสิ่งที่ไม่ดี สืบเนื่องจากข้อสอง ปีใหม่เมืองเป็นช่วงโอกาสที่คนเมืองได้สำรวจตรวจสอบสิ่งต่าง ๆ ที่ล่วงมา เมื่อพบข้อบกพร่องก็มักจะตั้งจิตตั้งใจสะสางสิ่งที่ไม่ดีไม่งามออกไป อันใดที่ร้ายก็ขอให้ดับไปกับไฟ ไหลไปกับน้ำ ล่องไปกับสังขาร

๔. เป็นการเริ่มต้นชีวิตใหม่อีกครั้ง ปีใหม่เมืองมีสิ่งที่เกิดขึ้นมากมายหลายประการ ทั้งที่เป็นวัตถุและความเคลื่อนไหว เช่น เสื้อผ้า ข้าวของ มีความคึกคักเคลื่อนไหวในการต้อนรับปีใหม่ จะเกิดการตั้งใจใหม่ ความหวังใหม่ และพยายามใหม่ ถือว่าเป็นการเริ่มต้นชีวิตใหม่อีกครั้ง

วันปีใหม่เมือง หรือ วันสงกรานต์ ซึ่งได้ระบุไว้ใน **“จารึกวัดโพธิ์”** (วัดพระเชตุพนวิมลมังคลารามราชวรมหาวิหาร กรุงเทพมหานคร) โดยรับศิลปวัฒนธรรมสงกรานต์มาจากภาคเหนือ คราวเจริญรุ่งเรืองในสมัยอาณาจักรล้านนาไทย ซึ่งได้รับอิทธิพลมาจากคติความเชื่อทางพระพุทธศาสนา และพราหมณ์-ฮินดูผสมผสานกัน เรียกว่า **“สงกรานต์”** ซึ่งหมายถึง เดือน ๔ ไทย หรือราศีมีน อย่างเข้าสู่เดือน ๕ ไทย หรือราศีเมษ เป็นช่วงฤดูร้อนที่โลกโคจรใกล้ดวงอาทิตย์ในระบบสุริยะจักรวาลมากที่สุดของแต่ละปี จึงมีการดับบรรเทาความร้อน หลากหลายวิธีตามแต่ท้องถิ่นนั้น ๆ โดยเฉพาะการรดน้ำดำหัว ซึ่งเป็นเวลาที่ระยะเวลาหนุ่มสาวในหมู่บ้าน มีโอกาสพบปะกัน และแนะนำภาชนะโลหะใส่น้ำโรยด้วยดอกมะลิ หรือที่เรียกว่า **“สรง”** โดยจะมี **“ก๊อก”** หรือ ชั้นเล็กตักรดน้ำ ขอบมา และอวยพรซึ่งกันและกัน ซึ่งต่างจากสมัยปัจจุบัน คนไทยรับอิทธิพลทางตะวันตก ประกอบกับการเข้าใจในการเล่นน้ำสงกรานต์แบบผิด ๆ อาทิเช่น สาดน้ำเปิดศึก จนได้รับอุบัติเหตุจนถึงแก่ร่างกายและชีวิต และใช้น้ำสกปรกมาเล่นสาดน้ำ เป็นต้น จึงควรปลูกจิตสำนึกให้เข้าใจขนบธรรมเนียม วัฒนธรรมให้ถูกต้อง อย่าให้เลือนหายตามกาลเวลา มิฉะนั้นหากนำประเพณีอื่นที่ผิด ๆ มาทำลายวัฒนธรรมอันดีงามแล้ว ทางล้านนาไทยแต่โบราณเรียกว่า **“ชืด”** หมายถึง **“สิ่งไม่ดีงาม หรือเป็นเสียดจัญไร ไม่เป็นที่นิยมกัน ลางสิ่งที่เกิดขึ้นภายในเรือน ที่แปลกประหลาดกว่าปกติ ก็อาจเป็นลางบอกเหตุร้าย เป็นนิมิตอุบาทว์ ตามที่โบราณจารย์ได้แต่งเป็นตำราไว้”** เพื่อรักษาประเพณีอันดีงามของชาติไทยต่อไป

ในคติทางพระพุทธศาสนา ปรากฏในเรื่องตำนาน **“ป่าเวณีปีใหม่เมือง”** หรือประเพณีสงกรานต์ไทย ในเรื่องของธรรมบาลกุมารชาดก กล่าวถึง **“ท้าวภิลพรหม คิตรีชยา ธรรมบาลกุมาร ซึ่งเป็นพระชาติที่สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ทรงอุบัติเสวยพระชาติอยู่ เพราะเห็นว่ามีปัญญา จบทั้งศาสตร์ไตรเพท และเป็นทั้งเคารพและบูชาของชาวโลกทั้งหลาย โดยได้พนันถามปัญหา มีเงื่อนไขว่า “หากใครแพ้ ต้องตัดศีรษะเพื่อบูชาธรรมของกันและกัน”** ปัญหาที่ทรงถามธรรมบาลกุมารนั้นก็คือ ในเวลาเช้า กลางวัน และ กลางคืน ราศีของมนุษย์หรือสรรพสัตว์อยู่ที่ไหน โดยให้ธรรมบาลหาคำตอบในระยะเวลา ๗ วัน หลังจากนั้นพระองค์จึงทรงเสด็จหะกลีบสวรรค์ หลังจากวันที่รับพนัน ธรรมบาลกุมารก็ยังหาคำตอบไม่ได้ จนระยะเวลาผ่านไป ๖ วัน ขณะที่พักครุ่นคิดในต้นไม้ใหญ่ มีนกหัสติลิงค์ผิวเมี่ยมคู่หนึ่ง นกผู้เป็นเมีย

ได้สนทนากันว่า “วันพรุ่งนี้ จะได้กินอาหารมนุษย์แล้ว เพราะเหตุว่าธรรมบาลกุมารได้แพ้พนัน ตอบปัญหาว่า ราศีของมนุษย์และสัตว์ทั้งหลาย ในเวลาเช้า กลางวัน และกลางคืน อยู่ที่ไหน ราศีของมนุษย์และสัตว์ทั้งหลาย

๑. ในเวลาเช้า ราศีอยู่ที่หน้า เพราะมนุษย์ทุก ๆ คนเกิดมา ต้องชำระล้างหน้าให้สะอาด สดชื่นในเวลาเช้า

๒. ในเวลากลางวัน ราศีอยู่ที่หน้าออก เพราะในเวลากลางวันอากาศร้อนจัด ต้องใช้น้ำลูบอบบรรเทาให้เย็นลง

๓. ในเวลากลางคืน ราศีของมนุษย์อยู่ที่เท้า เพราะในแต่ละวัน มนุษย์ทุก ๆ คนทำงาน และสะสมสิ่งสกปรก รวมถึงเดินทางบ่อยครั้ง จึงต้องชำระร่างกาย และเท้าก่อนเข้านอน หากไม่ชำระ ล้างเท้าก่อนเข้าห้องนอนแล้ว ที่นอนจะสกปรก มีแต่เชื้อโรค”

เมื่อถึงกำหนด ปรากฏว่าธรรมบาลกุมาร ตอบปัญหาได้ถูกต้อง ท้าวกบิลพรหมจึงยอมแพ้ พร้อมกับยอมตัดพระเศียรของพระองค์เพื่อบูชาธรรม โดยได้ทรงตรัสสั่งเสียให้พระธิดาทั้ง ๗ พระองค์ หมุนเวียนเปลี่ยนกันรับพระเศียรของพระองค์ ในแต่ละปี โดยให้เหตุผลว่า “หากพระเศียรของพระองค์ โยนขึ้นบนท้องฟ้า ฝนจะไม่ตกต้องตามฤดูกาล หากโยนลงบนพื้นโลกมนุษย์ จะเกิดไฟไหม้โลก” จึงให้นำพระเศียรมารองไว้ในพาน ซึ่งในแต่ละครั้ง พระธิดาทั้ง ๗ พระองค์ได้รับหมุนเวียนเปลี่ยนกัน โดยที่พระธิดาแต่ละพระองค์ จะทรงประทับในอิริยาบถ ทั้งประทับนั่งและประทับยืน โดยในพระหัตถ์ถืออาวุธ แตกต่างกันไปต่อมาเรียกว่า “นางสงกรานต์ทั้ง ๗” ในแต่ละท้องถิ่นจะมีชื่อเรียกไม่เหมือนกัน โดยเฉพาะภาคเหนือ หรือล้านนาไทยในอดีต ซึ่งเป็นต้นกำเนิดปีใหม่สงกรานต์ของภาคอื่น ๆ ดังนี้

สำหรับปีใหม่ของล้านนานั้น มีนางสงกรานต์ ดังนี้

๑. วันอาทิตย์ นางธัมมสิริ
๒. วันจันทร์ นางมโหสถ
๓. วันอังคาร นางสุนันทา
๔. วันพุธ นางคิรินันทา
๕. วันพฤหัสบดี นางกัญญา
๖. วันศุกร์ นางลิตา
๗. วันเสาร์ นางตโปตา

สำหรับปีใหม่ของภาคกลางไทยเรานั้น มีนางสงกรานต์ ดังนี้

๑. วันอาทิตย์ นางทุงชะ
๒. วันจันทร์ นางโคราค

๓. วันอังคาร นางรากษส
๔. วันพุธ นางมณฑา
๕. วันพฤหัสบดี นางกิริณี
๖. วันศุกร์ นางกิมิทา
๗. วันเสาร์ นางมโหธร

จากเหตุการณ์ที่เล่ามาเบื้องต้นจึงเป็นที่มาของประเพณีปีใหม่ทั้งล้านนาไทย และภาคอื่นต่อเนื่องกัน トラบจนทุกวันนี้

เทศกาล “ป่าเวณีปีใหม่เมือง” หรือ สงกรานต์ภาคกลางไทยในปัจจุบัน มีการนับคล้ายกัน ดังต่อไปนี้

๑. วันที่ ๑๓ เมษายน ของทุกปี เป็นวัน “สังขารล่อง” หรือ “จิ้งขารล่อง”

ในภาษาล้านนาไทย หรือกำเมือง ตรงกับวันมหาสงกรานต์ของภาคกลาง ช่วงก่อนวันนี้จะมีการตัดไม้ไผ่เพื่อทำอุปกรณ์ในการยิงสลุต เรียกในภาษาล้านนาไทยว่า “จี้สะโป๊ก” เพื่อยังต้องรับปูสังขารที่ล่องพันปีเก่า เสียงดังสนั่นกึกก้อง ทั้งคืนเป็นที่สนุกสนาน ในทางพระพุทธศาสนาเรียกว่า “กายกรรม” จะมีการทำความสะอาด จุดไฟเผาขยะเพื่อต้อนรับปูสังขาร หรือนางสงกรานต์ทั้ง ๗ ที่กล่าวมาแล้ว มิให้เกิดอันตรายต่อตนเองและครอบครัว ตลอดจนถึงประเทศชาติบ้านเมือง จะดูปฏิทินทางจันทรคติล้านนาไทย (ปักกะตั้น หรือปักขิตั้น) หากเทียบทางสุริยคติตรงกับวันที่ ๑๓ เมษายน ของทุกปี เช่นในจังหวัดลำปาง ลำพูน และจังหวัดภาคเหนือตอนบนใกล้เคียง หรือบางแห่งจะมีการนับวันที่ ๑๔ เมษายน เป็นวันสังขารล่องตามแต่ละท้องถิ่นภาคเหนือ เช่น จังหวัดเชียงใหม่ เชียงราย และบางจังหวัดโดยถือ “กำป่าเก่า” หรือสุภาชิตคติล้านนาไทยโบราณ ที่ว่า “ศิษย์ต่างครู อาจารย์ต่างวัด” โดยที่ไม่มีข้อชี้ขาดว่าที่ใดนับถือผิด ๆ ถูก ๆ ตามหลักกาลามสูตรที่ว่า “อย่าเชื่อตามหลักสูตรหรือคัมภีร์สอนสืบ ๆ กันมา” เพราะเหตุว่าหากยึดมั่นถือมั่นจะเป็นการมงาย **สัลพัตตูปาทาน** คือการยึดรูปจนเกินความเป็นจริง และ**อิตวาหูปาทาน** คือการเชื่อในวาทะคำพูดตนเองว่าตนเองถูกเสมอ ย่อมเป็นทางขัดขวางต่อพระนิพพาน และในวันนี้แทบทุกที่จะมีการแห่นางงาม “ไม้ก้าสะหรี” (ไม้ค้ำตันศรีมหาโพธิ์, ไม้ค้ำศรี) ก่อนหน้าวันงานประเพณีนี้ จะคัดเลือกสาวงามที่สุดในแต่ละหมู่บ้าน พร้อมกับนำไม้ขนาดใหญ่มาตัดเป็นสามง่าม ส่วนใหญ่จะเป็นไม้ที่ศักดิ์สิทธิ์ เช่นที่ป่าช้า หรือไม้มงคล เช่น ไม้สัก ไม้ขนุน นำมาเป็นวัตถุไทยทานถวายเพื่อค้ำยันกึ่งตันพระศรีมหาโพธิ์ เพื่อมิให้กึ่งตันไม้นั้นหักโค่นเอนลงมาได้ อีกนัยยะหนึ่ง เพื่อค้ำชูพระพุทธศาสนาและชีวิตตนเองและครอบครัว จากคำบอกเล่าของแม่หลวงสม คำปน โยมมารดาของอรธณพ อนุสรณ์ (อุดมศักดิ์ คำปน) เจ้าของบทเพลงอาลัยลำปาง บ้านแม่ไฮ ตำบลนาแสง อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง ในคราวที่ผู้เขียน เป็นสามเณรสังกัดวัดแม่ไฮ ตำบลนาแสง อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง โดยได้ประสบการณ์จาก

ท่านพระอุปัชฌาย์เจ้าอาวาส คือพระครูพิสนธ์อรรถกิจ (วิเชียร ตุมฺภจฺจิตฺโต) ซึ่งได้กล่าวถึงข้อแตกต่างการนับประเพณีสงกรานต์ว่า “หากนับแบบจารีตเมืองลำปาง จะถือวันที่ ๑๓ เป็นวันสังขารล่อง ๑๔ วันเนา ๑๕ วันพญาวัน ต่างจากทางเชียงใหม่ที่ได้พิมพ์เผยแพร่ตามระบบหนไทยทางสิบสองปันนา ว่าวันที่ ๑๔ วันสังขารล่อง วันที่ ๑๕ วันเนา วันที่ ๑๖ วันพญาวัน” ในไม่กี่ปีที่ผ่านมา มีการประกวดนางงามไม้ค้ำศรีในแต่ละท้องถิ่น ช่วงวันนี้หรือเทศกาลนี้ โดยในปี ๒๕๕๔ ที่วัดแม่โฮ ตำบลนาแสง อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง จะมีแต่ละหมู่บ้านนำมาประกวดในวัดแม่โฮนี้ เช่น บ้านหาดปู้ด้าย บ้านนาแสง บ้านเกาะยะ และบ้านนาแก้ว เป็นต้น มีมหรสพต่าง มีการตีกลองปู้จา ชกมวยตามวัด ฯลฯ เป็นที่ครึกครื้น และหากวันใดในหนึ่งสัปดาห์ตรงกับวันนี้หรือวันสังขารล่องมักจะมีคำพยากรณ์ในแต่ละปีดังนี้

คำหวัวันสังขารล่อง เป็นกิจกรรมที่เป็นจารีตประเพณีทำกันมาแต่อดีต การคำหวั ในความหมายโดยทั่วไปของชาวล้านนา หมายถึงการสระผม แต่การคำหวัวันสังขารล่อง หมายถึงการชำระล้างสิ่งอัปมงคลในชีวิตด้วยน้ำขมิ้นส้มป่อย การคำหวัวันสังขารล่อง จะต้องหันหน้าไปตามทิศที่กำหนดไว้ในปักทึนหรือหนังสือป่าใหม่เมือง ซึ่งในแต่ละปีจะไม่ตรงกัน ตัวอย่างเช่น ปักขะทินล้านนา

“ในเอกสารโบราณเรื่องหนังสือป่าใหม่ ฉบับวัดเจติยหลวง จ.เชียงใหม่ ได้กล่าวถึงนางสงกรานต์ทั้ง ๗ และคำทำนาย ซึ่งแปลเป็นไทยได้ดังนี้

วันอาทิตย์ ขุนสงกรานต์ชี่นาค มือหนึ่งถือปืน มือหนึ่งถือค้อน มาจากทิศตะวันออกไปตะวันตก นางผู้ชื่ออัมมสิรินั่งรับเอา ลูกยืนไป ปีนี้ศึกสงครามและแมลงบังจกมีมากนักแล ฝนหวัปี กลางปี ปลายปีดี วัควายจกตายมากนัก พยาธิโรคาจกมีมากนัก คนผู้มีข้าวของจกฉิบหาย ไม้ยางขาวหลวงเป็นเจ้าแก้มไม้ทั้งหลาย ขวัญข้าวอยู่ไม่ไผ่แล คนเกิดวันอังคารจกมีเคราะห์ คนเกิดวันเสาร์จกมีลาภ

วันจันทร์ ขุนสงกรานต์ชี่ครุฑ มาจากทิศอีสานไปทางตะวันตกเฉียงใต้ มือหนึ่งถือหอก มือหนึ่งถือขอช้าง นางผู้ชื่อมโหสถานั่งรับเอา ในปีนี้จกออก ฝนหวัปี กลางปีดี พยาธิโรคาของคนมีมากนัก ไม้ฝักกุ่มเป็นเจ้าแก้มไม้ทั้งหลาย ขวัญข้าวอยู่ไม่เตื่อ คนเกิดวันพฤหัสบดีจกมีเคราะห์ ให้สะเดาะเคราะห์เสีย คนเกิดวันพุธมีลาภ

วันอังคาร ขุนสงกรานต์ชี่ฝ้ายักษ์ มาจากทิศเหนือไปทิศใต้ นางผู้ชื่อสุนันทานอนรับเอา ปีนี้สัตว์มีปีกจกแพง ฝนหวัปี ปลายปี มีมาก กลางปีไม่มี ข้าวในนาจกฉิบ ไม้พืมานเป็นเจ้าแก้มไม้ ขวัญข้าวอยู่ไม่อ้อช้าง คนเกิดวันอาทิตย์จกมีเคราะห์ใหญ่ ให้บูชาธาตุเจติยเสีย คนเกิดวันศุกร์จะมีลาภ

วันพุธ ขุนสงกรานต์ชี่ควายไป มือหนึ่งถือดอกไม้ มือหนึ่งถือดาบ มาจากทิศตะวันออกไปตะวันตก นางผู้ชื่อคิรินันทานั่งรับเอา ปีนี้สัตว์สี่ตีนจกแพง ฝนหวัปี กลางปีไม่มี ปลายปีจกมีมากนักแล ปีนี้ภิกษุสังฆะกับชีปะขาว รวมทั้งขุนนางจะตกต่ำ ไม้ชะเลียม เป็นเจ้าแก้มไม้ ขวัญข้าวอยู่ไม่ข่อย คนเกิดวันศุกร์จกมีเคราะห์ คนเกิดวันจันทร์ และวันเสาร์จกมีลาภ

วันพฤหัสบดี ขุนสงกรานต์ชี่ม้า มือหนึ่งถือหม้อน้ำ มือหนึ่งถือพัด มาจากทิศตะวันตกไปตะวันออก นางผู้ชื่อกัญญานั่งรับเอา ในปีนี้ช้างม้าจกตาย ฝนหวัปี กลางปี ปลายปีมีเสมอกัน ปีนี้ขุนนางผู้ใหญ่

และบุโรหิตรวมทั้งภิกษุสงฆ์จะมีทุกข์ คนเดินทาง จักมีเคราะห์ใหญ่ ไม้ตะเคียนหลวงเป็นเจ้าแก้มไม้ทั้งหลาย
ขวัญข้าวอยู่ต้นมะพร้าว คนเกิดวันอาทิตย์จักมีลาภ คนเกิดวันจันทร์จักมีเคราะห์ ให้บูชาธาตุเจดีย์เสีย”

วันศุกร์ ขุนสงกรานต์ซีว มีมือหนึ่งถือขวาน มือหนึ่งถือค้อน มาจากทิศตะวันออกเฉียงใต้ไปทาง
ตะวันตกเฉียงเหนือ นางผู้ชื่อ ลิตา นั่งรับเอา ในปีนี้พระพุทธรูปจะมีฤทธิ์ ฝนหว่าปีไม่มี ผู้หญิงทั้งหลายจัก
ถูกเคราะห์ ขวัญข้าวอยู่ไม้พุทรา คนเกิดวันอังคารจักมีลาภ อยู่สุขสบายดี คนเกิดวันศุกร์จักมีเคราะห์ ให้
บูชาพระธาตุเจดีย์แล้วล้างศีรษะเสีย

วันเสาร์ ขุนสงกรานต์ซีปราสาทลงมา มือหนึ่งถือขวาน มือหนึ่งถือค้อนเหล็ก มาจากทิศอีสานไป
ทางตะวันตกเฉียงใต้ นางผู้ชื่อ ตโปตานั่งเหยียดเท้ารับเอา ปีนี้ไฟจักไหม้บ้านเมือง ให้ระวัง ฝนบางที่ก็ตก
บางที่ก็ไม่ตก แผลงบังจักมีมากนัก คนเกิดวันอาทิตย์จะมีลาภ อยู่สุขสบายดี คนเกิดวันศุกร์จะมีเคราะห์

ในแต่ท้องถื่นอาจจะถือคำพยากรณ์แตกต่างกัน เช่น ตำบลบ้านใหม่เมือง ฉบับวัดนาคคตหลวง
ตำบลนาคร้ว อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง และ ฉบับคัมภีร์เทศน์ของร้านลำปางสังฆภัณฑ์ ทวีสังฆภัณฑ์
และร้านภิญโญ จังหวัดลำพูน เป็นต้น

๒. วันที่ ๑๔ เรียกกันว่า วันเนา หรือวันเนาทางภาคกลาง คติธรรมทางพระพุทธศาสนา คือ “วชิกรรม”

ไม่มีการดูตำราว่าร้ายต่อกัน มีการทำความสะอาดบ้านเรือน ้วัดวาอาราม พร้อมกับขนทรายเข้าวัด
ภายในวันนั้น โดยถือคติโบราณที่ว่า บางครั้งเดินเหยียบฝุ่น และนำสัตว์เลี้ยงโดยอาจจะเหยียบฝุ่นติดตัวไป
อาจกลายเป็นวิบากกรรมอันหนัก เลยได้นำทรายมาก่อพระเจดีย์เพื่อถวายเป็นพุทธรูปบูชาตามหลักธรรมทาง
พระพุทธศาสนา โดยขนใส่ช่อดไม้ที่นำมาสานสำหรับบรรจุทรายที่ศรัทธาสาธุชนทยอยขนมาใส่ เพื่อนำมา
มาเจริญพระพุทธมนต์รอบพระเจดีย์ทราย ๗ วัน เพื่ออัญเชิญพระรัตนตรัยมาสถิตไว้ จากนั้นจึงได้ขออนุญาต
นำมาใช้ในกิจการของวัด เช่น สร้างและบูรณะปฏิสังขรณ์ศาสนวัตถุในวัดและเทสถานวัดให้เปรียบประดุจ
ดังทะเลสีทันดร หรือเชื่อว่าเป็นธิดาทั้ง ๗ ที่หมุนเวียนรับพระเศียรของท้าวกบิลพรหม นำพระเศียรมาสรอง
ชำระตามประเพณี

๓. วันที่ ๑๕ เรียกว่า วันพญาวัน หรือทางภาคกลางเรียกว่าวัน “วันเถลิงศกขึ้นปีใหม่” ใน ทางธรรมเรียกว่า “มโนกรรม”

วันนี้ช่วงเช้าชาวบ้านจะพากันมาทำบุญตักบาตรพร้อมกับถวายตุง (ธง) นำไปปักบนเจดีย์ทราย พร้อม
กับทำบุญตักบาตร ทางภาคเหนือเรียกว่า “ตานขันข้าว” และในเวลาก่อนเที่ยง สิ่งที่ขาดไม่ได้คือ การรดน้ำ
ดำหัวพระภิกษุสามเณรในวัด ซึ่งชาวบ้านจะนำน้ำขมิ้นส้มป่อย มาผสมกับน้ำเพื่อสรงด้วย “ก๊อก” หรือ
ขันน้ำใบเล็ก เพื่อนำใส่ในสรงหลวง ซึ่งเป็นขันน้ำภาชนะใบใหญ่ พระภิกษุสงฆ์ โดยที่พระภิกษุสามเณรจะ
เอามือจุ่มในน้ำในภาชนะนั้น แล้วลูบศีรษะ ถือว่าเป็นเสร็จพิธีดำหัวพร้อมทั้งสรงน้ำไปในตัว ในวันที่นี้เป็น

วันที่หนุ่มสาวต่างมีโอกาสพบปะกัน ต่างพากันรดน้ำปีใหม่เมือง หรือสงกรานต์กันอย่างสนุกสนาน มักจะมีการรดน้ำพร้อมกับคำอวยพรภาษาล้านนาไทย โดยมีได้ล้วงเก็นต่อกันและกัน โดยก่อนที่จะรดน้ำ หรือรดน้ำกันนั้นฝ่ายชายก็จะขอขมาอนุญาตรดก่อนพร้อมกับอวยพรให้ซึ่งกันละกัน ความชุ่มของน้ำที่นำมารดน้ำนี้ สามารถบรรเทาอุณหภูมิความร้อนของอากาศในช่วงนี้ทีเดียว โดยมีคติความเชื่อว่า “ช่วงเทศกาลนี้มีพญานาคเล่นสสนาน้ำที่สระโหนดาตอย่างสนุกสนาน” พร้อมกันนั้นได้มีการ “ขึ้นขันขึ้นครุ” หรือยกครุในช่วงก่อนเวลาเที่ยง เพราะถือว่าวันพญาวันนี้เป็นวันแรง ๑ ปีมีหนเดียวพร้อมกับสงกรานพระพุทธรูป บางแห่งก็เสมาโบราณ และอัฐิบรรพบุรุษอีกด้วย

บทสรุป

วันปีใหม่เมือง หรือวันสงกรานต์ซึ่งได้ระบุไว้ใน “จารึกวัดโพธิ์” (วัดพระเชตุพนวิมลมังคลารามราชวรมหาวิหาร กรุงเทพมหานคร) โดยรับศิลปวัฒนธรรมสงกรานต์มาจากภาคเหนือมาก่อนคราวเจริญรุ่งเรืองในสมัยอาณาจักรล้านนาไทย ซึ่งได้รับอิทธิพลมาจากคติความเชื่อทางพระพุทธศาสนาและศาสนาพราหมณ์-ฮินดูผสมผสานกัน เรียกว่า “สงกรานต์” ซึ่งหมายถึงเดือน ๔ ไทยหรือราศีมีน ย่างเข้าสู่เดือน ๕ ไทยหรือราศีเมษ เป็นช่วงฤดูร้อนที่โลกโคจรใกล้ดวงอาทิตย์ในระบบสุริยะจักรวาลมากที่สุดของแต่ละปี จึงมีการดับบรรเทาความร้อน หลากหลายวิธีตามแต่ท้องถิ่นนั้น ๆ โดยเฉพาะการรดน้ำดำหัว ซึ่งเป็นเวลาที่ระยะเวลาหนุ่มสาวในหมู่บ้าน มีโอกาสพบปะกัน และนำภาชนะโลหะใส่น้ำโรยด้วยดอกมะลิ หรือที่เรียกว่า “สลุง” โดยจะมี “ก๊อก” หรือ ขันเล็กตักรดน้ำ ขอขมา และอวยพรซึ่งกันและกัน ซึ่งต่างจากสมัยปัจจุบัน คนไทยเราได้รับอิทธิพลทางตะวันตก ประกอบด้วยการเข้าใจในการเล่นน้ำสงกรานต์ที่ถูกต้องแบบผิด ๆ อาทิ เช่น สาดน้ำเปิดศึก จนได้รับอุบัติเหตุถึงแก่ร่างกายและชีวิต และนำน้ำสกปรกมาเล่นสาดน้ำ เป็นต้น จึงควรปลูกจิตสำนึกให้เข้าใจขนบธรรมเนียมวัฒนธรรมให้ถูกต้อง อย่าได้เลือนหายตามกาลเวลา มิฉะนั้นหากนำประเพณีอื่น ที่ผิดมาทำลายวัฒนธรรมอันดีงามแล้ว ทางล้านนาไทยแต่โบราณเรียกว่า “ซิด” หมายถึง “สิ่งไม่ดีงามหรือเป็นเสียดจัญไร ไม่เป็นที่นิยมกัน” ลางสิ่งที่เกิดขึ้นภายในเรือน ที่แปลกประหลาดกว่าปกติ ก็อาจเป็นลางบอกเหตุร้าย เป็นนิมิตอุบาทว์ ตามที่โบราณจารย์ได้แต่งเป็นตำราไว้” เพื่อรักษาประเพณีอันดีงามของชาติไทยต่อไป

เอกสารอ้างอิง

<http://www2.it.mju.ac.th/dbresearch/raen/index.php/2011-01-31-04-09-04/art-lanna1>

<http://www.autobacs.co.th/calendar/guide/ชวนกินเที่ยว-เดือนเมษายน-สงกรานต์แม่แจ่ม>

<http://library.mcu.ac.th/ntic/lannatradition/newsyear.php>

<http://www.openbase.in.th/node/649>

<https://sites.google.com/site/wwwpraphenipihimmeuxngcom/>

<https://www.facebook.com/134776203266856/photos/pb.134776203266856.-2207520000.1427768089./803522459725557/?type=3&theater>

<http://www2.it.mju.ac.th/dbresearch/raen/index.php/2011-01-31-04-09-04/art-lanna1/413-art-lanna2>

◇◇◇●◇◇◇◇◇◇◇◇◇◇ ◇◇◇●◇◇◇◇◇◇◇◇◇◇